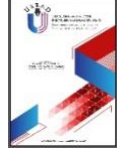

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 4, Year
4, Sayı 9, Issue 9, Ağustos 2022, August 2022
e issn: 2687-2641

BİR SİYASİ HİCİV ÖRNEĞİ OLARAK TERRY PRATCHETT'İN İLGİNÇ ZAMANLAR ROMANI*

TERRY PRATCHETT'S INTERESTING TIMES AS AN EXAMPLE OF POLITICAL
SATIRE

Emrah ÖZBAY

Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu,
Mütercim-Tercümanlık/İngilizce Mütercim Tercümanlık,
Erzincan/Türkiye.

Asst. Prof., Erzincan Binali Yıldırım University, School of Foreign Languages,
Translation and Interpreting/English Translation and Interpreting,
Erzincan/Turkey.

eozbay@erzincan.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-3051-8527

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1124038

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 31.05.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 22.07.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Özbay, E. (2022). Bir Siyasi Hiciv
Örneği Olarak Terry Pratchett'in İlginç Zamanlar Romanı. *USBAD Uluslararası Sosyal
Bilimler Akademi Dergisi* 4(9), 418-436.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

* Bu çalışma, yazarın "Satire in Fantasy Literature: Terry Pratchett's Discworld Series" başlıklı doktora tezinden faydalanılarak üretilmiştir.

Öz: Toplumu bulunduğu yerden daha ileriye götürmek amacıyla yapılan nükteli eleştiriler olan hiciv yüzyıllardır edebiyat ile iç içe geçmiş bir gelenek olarak tanımlanabilir. Hicvin önemli bir parçası olan siyasi hicvin ise toplumsal eleştirilerin ön plana çıkmasıyla karakterize olan modern hicivle geliştiği düşünülmektedir. Siyasete ve dolayısıyla topluma yapılan eleştirilerin edebi metinler aracılığıyla insanlara ulaşması edebiyatın bu noktadaki önemini vurgular niteliktedir. Eleştirilerin fantastik bir dünyada yapılması ise okuyucuların kendilerini romandan soyutlamaları sebebiyle onların ilgisini daha çok çekebilir ve verilen mesajlar çok daha net anlaşılabilir. Okuyucular fantastik bir dünyada meydana gelen olayları gerçek dünyamıza ait önyargılar, inanışlar ve siyasi ideolojilerin etkisi altında kalmadan değerlendirme imkânı bulabilirler ve bu sayede gerçek dünyamıza ilişkin konulara da daha farklı bir pencereden eleştirel bir bakış açısıyla bakabilirler. Günümüzde hiciv ve fantezi edebiyatı bir arada anıldığında akla gelen ilk isimlerin başında İngiliz yazar Terry Pratchett bulunmaktadır. Kırk bir romandan oluşan Diskdünya romanları serisinde bir yandan fantastik öğeleri kullanıp ilgi çekici hikayelerini anlatırken diğer yandan onun topluma, siyasete, çevreye ve ekonomiye yönelik hicivlerini içeren mesajlarını romanlarının satır aralarında bulmak mümkündür. Bu çalışmada yazarın Diskdünya serisinden seçilen *İlginç Zamanlar* adlı romanındaki siyasi hicvin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu incelemeleri yaparken Feinberg'in ileri sürdüğü hiciv tekniklerinden beklenmedik dürüstlük, beklenmedik olay ve ironi gibi teknikler kullanılmış, yazarın kelime seçimi göz önünde bulundurulmuş ve romandan verilen alıntılar ile bu tekniklerin romanda nasıl kullanıldığı gözler önüne serilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Hiciv, İlginç Zamanlar, Diskdünya, Terry Pratchett

Abstract: Satire, which is a humorous criticism to take the society further from its current location, can be defined as a tradition that has been intertwined with literature for centuries. Political satire, an important part of satire, is thought to have developed with modern satire, which is characterized by the prominence of social criticism. The fact that criticisms of politics and therefore society reach people through literary texts emphasizes the importance of literature at this point. When the criticism is used in a fantastic world, it can be more interesting for readers and the messages given can be understood much more clearly since the readers isolate themselves from the work. Readers have the opportunity to evaluate the events that take place in a fantasy world without being influenced by the prejudices, beliefs and political ideologies of our real world, and in this way, they can evaluate the issues related to our real world from a different perspective with a critical point of view. The English author Terry Pratchett is one of the first names that come to mind when satirical and fantasy literature is mentioned together. In Pratchett's *Discworld novels series*, which consists of forty-one novels, it is possible to find his messages including his satires about society, politics, environment and economy between the lines of his novels. In this study, it is aimed to analyse the political satire in the novel, *Interesting Times*, selected from the Discworld series. Also, while analysing the novel, various satirical techniques such as unexpected honesty, unexpected event and irony, suggested by Feinberg are used; the author's word choices were taken into consideration, and how these techniques used in the novel were revealed with the appropriate quotations from the novel.

Key Words: Political Satire, Interesting Times, Discworld, Terry Pratchett

GİRİŞ

Temel olarak hicvin amacı içerdiği eleştiriler vasıtasıyla toplumu her açıdan bulunduğu noktadan daha ileriye taşımaktır. Şenlen Güvenç'in de tanımladığı

üzere: "hiciv kişi, sosyal tabaka, ulus, kurum veya belli bir olayı nükteli, iğneleyici ve alaycı ifadelerle eleştiren bir yazınsal türdür. Dolayısıyla hiciv, din, siyaset, taht kavgaları, savaşlar, sosyal adaletsizlik, tartışmalı yasalar gibi gündemdeki olaylar ve ilgili şahsiyetleri hedef alır" (2014: 1). Hiciv geleneğinin önemli bir parçası olarak kabul gören siyasi hicvin ise tarihi perspektiften bakıldığında Aristofanes'e kadar uzandığı görülebilir, ancak eski uygarlıklarda ifade özgürlüğünün oldukça az olması nedeniyle siyasi hiciv de çok sınırlıydı. Momen'e göre siyasi hiciv "halkın rahatsız olduğu noktayı yakalamaya, bunu mizahla aktarmaya ve gücü kötüye kullananları yermeye çalışır" (2019: xiii). Ayrıca, Kaur ve Puyok'a göre siyasi hiciv, "sadece siyasette aktif olan insanları cezbetmekle kalmaz, aynı zamanda siyasi meselelere ve tartışmalara aktif olarak katılmayan insanların da fikir belirtmelerine yardımcı olur" (2021: 18). Siyasi hiciv, mevcut durum hakkında hem saldırgan hem de yargılayıcı ve zaman zaman şakacı ve eğlenceli bir yorum sunma yeteneğidir; hiciv nihayetinde siyasi bir olayın veya metnin yeniden yorumlanmasını veya yeniden tasavvur edilmesinden ibarettir. Baumgartner'in de ifade ettiği gibi "siyasi hiciv, tipik olarak mizahi bir tarzda iletilen bir tür siyasi mesaj içerir" (2021: 16). Görüldüğü üzere siyasi hiciv üzerine çeşitli görüşler mevcuttur. Terime ilişkin daha kapsayıcı bir tanım yapılması için birçok bilim insanı katkıda bulunmuştur, ancak 'siyasi hiciv' terimini çerçeveleyen temel varsayımlar ve tanımlar üzerindeki tartışmalar devam etmektedir. Siyasi hicvin kişiselden ziyade toplumsal olarak nitelendirilen modern hicivle geliştiği sonucuna ulaşılabilir. 20. ve 21. yüzyıllarda siyasi hiciv yazılı eserlerin yanı sıra medyada özellikle televizyonda kendisine yer bulmuştur. Jon Stewart'ın "The Daily Show" ve "The Colbert Report" programları televizyonda siyasi hiciv örnekleri olarak çok popüler hale geldi. Edebiyatta ise *Alçakgönüllü Bir Öneri*, *Gulliver'in Seyahatleri*, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* ve *Hayvan Çiftliği* siyasi hicivlerin en ünlü örnekleri olarak görülebilir. Pratchett, *Diskdünya* romanlarında sıklıkla yöneticileri hicveder, böylece siyasi hiciv fantezi edebiyatta da kendine bir yer edinmiş olur. Leonard Feinberg, *Hicive Giriş* adlı eserinde bir edebi metindeki hiciv unsurlarını analiz ederken kullanılacak birtakım tekniklerden bahseder. Bunlardan "ironi, beklenmeyen dürüstlük ve beklenmeyen olay" (1967: 101) bu çalışmada başvurulacak teknikler arasındadır.

Fantezi edebiyatın önde gelen yazarlarından olan Terry Pratchett, *Diskdünya* romanlarını gerçek dünyamıza ilişkin önemli ve ciddi konulara eleştirel bir gözle bakmak için kullanır ve bu çalışma Pratchett'in siyasi devrimler gibi ciddi bir konuyu kendi hicivsel kurmacası içinde nasıl ele alıp işlediğini gözler önüne serme amacını taşımaktadır. Pratchett'in amacı, okuyucularının siyasi görüşünü şekillendirmek değil, bunun yerine yöneticileri ve kurumları yeniden sorgulamalarına ve günlük yaşamlarında normal veya onaylanmış görünen durumları yeniden incelemelerine yardımcı olmaktır.

Pratchett'in salt eleştiri yerine hicve başvurması, üslubundaki mizahı bakış açısını inceleme fırsatını da bizlere sunmaktadır. Pratchett, bir fantezi edebiyatı yazarı olmasının yanı sıra, muazzam yetenekli bir hicivci olarak da bilinir. Hiç şüphesiz hicvi fantezi edebiyatının önemli bir unsuru olarak tanıtan tek yazar

Pratchett değildir, ancak onu diğer fantezi edebiyatı yazarları arasında benzersiz kılan özelliği *Diskdünya* evreninin gerçek dünyamıza olan benzerliğidir. Bu benzerlik sayesinde fantastik dünyada verilen mesajlar gerçek dünyada karşılığını daha kolay bulmakta ve bu mesajların okuyucuların zihinlerine daha kolay yerleşebilmesine imkân sağlanmaktadır. Okuyucular fantastik dünyada çeşitli karakterlerin karşılaştıkları sorunlarla gerçek dünyada kendileri de karşılaştıkları için, her ne kadar fantastik olsalar da Diskdünya evreninde yaşayanlar ile kendileri arasında güçlü bağlar kurabilmekte ve onlarla kendilerini özdeşleştirebilmektedir.

Pratchett, okuyucularını uzayda Büyük A'tuin adlı dev bir kaplumbağanın kabuğu üzerinde duran dört devasa filin taşıdığı düz bir diske benzeyen bir fantezi dünyası olan Diskdünya evrenine davet ederek gerçek dünyaya ilişkin dikkatli gözlemlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan yorum ve düşüncelerini onlarla paylaşır. Pratchett bu paylaşımları yaparken gerçek dünyanın klişelerini, sosyal normları ve bakış açılarını çarpıtır, böylece verdiği mesajlar çok daha ilgi çekici hale gelmektedir. Hunt'un da altını çizdiği gibi "[Diskdünya] edebi türlerin ve toplumsal hareketlerin ihtiyaca göre nazikçe veya sertçe hicvedildiği bir ortamdır" (2001: 116). Bu romanda, Pratchett'in eleştirilerini dile getirirken diğer romanlarına oranla daha sert ve doğrudan bir üslup kullandığı da dikkat çekmektedir.

İLGİNÇ ZAMANLAR'DA SİYASİ HİCİV

İlk olarak 1994 yılında yayınlanan *İlginç Zamanlar*, kırk bir romandan oluşan *Diskdünya Serisinin* on yedinci kitabıdır ve Rincewind romanları serisine aittir. Rincewind, *Diskdünya Serisindeki* en ünlü karakterlerden biridir; başarısız ve korkak bir büyücü olarak tasvir edilen Rincewind, bu özelliklerinin aksine, her romanın sonunda düşmanlarına karşı zafer kazanmayı başarır. Romanın başlığı, eski bir Çin bedduası olan 'İlginç zamanlarda yaşayasın' ifadesinden gelmektedir. Romanın adından da anlaşılacağı üzere, roman boyunca Çin'e ve Çin komünist devrimine göndermeler vardır ve Pratchett, Çin'deki komünist devrim, yöneticilerin ikiye bölünmüşlüğü, kendi çıkarları için yaptıkları gizli anlaşmalar ve rejimlerin yarattığı acımasız koşullar gibi bazı siyasi ve sosyal meseleleri bu romanda ele alıp hicveder. Yazar, bu hicivleri yaparken özellikle Asya kıtasına ait olan origami, çay seremonileri ve terracotta (toprak) askerler gibi bazı kültürel klişelere de atıfta bulunmaktadır. Böylece Pratchett, eleştirilerini ustalıklı bir şekilde kişi veya kurumlara yöneltir. Alvin B. Kernan, *Plot of Satire* adlı eserinde şunları belirtir: "O (hicivci), kendisini hoşnut etmeyen herhangi bir kimseye veya herhangi bir şeye saldıran sorumsuz bir kişi olamaz. Onun eleştirisi ahlaki olduğu kadar nükteli de olmalı, amacı biraz zarafet ve keskinlik ile ortaya koyulacak şekilde ifade edilmelidir" (1962:8). Bu romanda Pratchett, isyan, komünizm ve anarşizm felsefeleri ile geleneksel otoriteye boyun eğme kültürü gibi konuları ele almaktadır.

Romanda Lord Hong, İmparator'un ölümünden Kızıl Ordu'yu suçlayarak bir karşı devrim başlatabilmesi ve böylece İmparatorluğun kontrolünü ele

geçirebilmesi için Kızıl Ordu'ya liderlik etmesi adına Rincewind'i ülkesine getirtir. Pratchett, siyasette sadece kendi tarafını kontrol etmenin tüm siyasi gücü elde etmek için yeterli olmayacağını, rakiplerinizi kontrol etmenin ve lider olmaya uygun olmayan birini rakibiniz olarak getirmenin de önemli olduğuna işaret etmektedir. Buna göre, Lord Hong'un Rincewind'i Agatean İmparatorluğu'na getirme arzusunun altında yatan neden, onun Rincewind tanımlarken kullandığı ifadelerle anlaşılmaktadır:

"O [Rincewind] beceriksiz, korkak ve omurgasız olmasıyla ünlüdür. Aynen öyle. Bu yüzden Kızıl Ordu'nun böyle bir lidere sahip olması gerektiğini düşünüyorum, sence de öyle değil mi? Bu lider onların morallerini yükseltecektir. Yine gülümsedi ve şöyle devam etti 'Bu siyasettir' (Pratchett, 1997: 39). Kızıl Ordu'nun yapmayı planladığı devrim girişiminin başarısızlığı, Lord Hong'un siyasi kazanımları için planladığı bir durumdur ve Kızıl Ordu'nun başına geçecek başarısız bir lider, Lord Hong'un planını eyleme geçirmesini kolaylaştırır. Bu iyi bilinen siyasi tekniklerden biridir, ancak Ronald Paulson'un belirttiği gibi: "Hicvin amacı normalde yeni bir şey yaratmak değil, var olandaki gerçek kötülüğü ortaya çıkarmaktır" (1967: 5).

Pratchett, eleştirilerini belirli insanlara, gruplara veya ülkelere doğrudan yöneltmez; bunun yerine, hedeflerini ima etmek için ustaca tasarlanmış bazı referansları kullanmayı tercih eder. *İlginç Zamanlar*'da anlatıcı, çay seromonisi ve kılıç kullanımı gibi bazı Asya geleneklerinden bahseder: "Lord Hong çay törenini izliyordu. Üç saat sürdü, ama iyi bir fincan için acele edemezsiniz" (1997: 73). Ayrıca Lord Hong, haberciden can sıkıcı bir haber aldığı anda şöyle tasvir edilir: "Ayağa kalktı ve kılıcını raftan aldı" (1997: 74). Bu seromoni sırasında Lord Hong, çay servisi yapan kızı kendisini zehirlemeye çalıştığı için öldürür. Lord Hong kılıcıyla kızın kafasını keser ve haberciye şöyle der: "Bana başka bir çay kızı gönder. Kafası olan biri olsun" (1997: 75). Pratchett bu tür görüntüleri kasıtlı olarak hicivlerini göstermek için kullanır, yazar aynı zamanda doğrudan eleştiri kullanır ve Agatean İmparatorluğundaki tüm tiranlığı tasvir eder. Bu tür geleneksel imgeler, okuyuculara başta Çin olmak üzere Asya ülkelerini hatırlatır.

Rincewind'in romanda barbar bir savaşçı olarak tasvir edilen Cohen ile diyalogunda, anlatıcı insanların Agatean İmparatorluğu'nda gerçekte neler yaşadıklarını tasvir eder. Pratchett, Rincewind'in İmparatorluk hakkında duydukları ile Cohen'in İmparatorluk hakkında gördükleri arasında bir karşıtlık yaratarak imparatorlukta zor şartları daha belirgin hale getirmektedir. Rincewind'in Agatean ile ilgili fikirleri şu şekildedir: "Agatean İmparatorluğu barışçıl bir yerdi. Medeni idi. Onlar bir şeyler icat ettiler" (1997: 77). Ancak Cohen, Agatean İmparatorluğu'ndaki durumu şöyle açıklar: "Diyelim ki insanlar vergilerini ödeme konusunda biraz geride kalıyorlar. O zaman insanların sorun çıkardığı bir şehri seçip herkesi öldürüp ateşe veriyorsunuz, duvarları yıkıyorsunuz ve külleri savuruyorsunuz" (1997: 77). Cohen ayrıca imparatorlukta yaşayan insanların rolüne vurgu yaparak eleştirisine şöyle devam eder: "İnsanlar

bir ülkenin böyle yönetilmesi gerektiğini düşünüyor. Söyleneni yapıyorlar. Buradaki insanlara köle muamelesi yapılıyor” (1997: 77). Pratchett, imparatorlukta neler olup bittiğini gözlemleyen ve odak karakter olarak işlev gören Cohen’i kullanarak imparatorlukta hem hükümdarı hem de vatandaşları hicveder. Pratchett, Asya kültürünün bazı imgelerini hikâyeye dâhil ederek hicvettiği noktaları ima yoluyla gösterdikten sonra, Agatean İmparatorluğu'nun yönetimini açıkça eleştirir ve İmparatorluk'ta rejimin bir parçası haline gelen zulmü de vurgular.

Ayrıca anlatıcı, insanların bu tür karşı konulması zor koşullara körü körüne bağlılığına da dikkat çeker. Cohen’in açıklamalarından, bölge sakinlerinin olup bitenlere karşı tepkisiz kalmalarının rejimin devamını sağladığı çıkarımı yapılabilir. Anlatıcı, Cohen ve Rincewind arasındaki bir diyalogu kullanarak imparatorluğun gerçeklerini gözler önüne sererek imparatorluğu hicvetmeye devam eder:

“Kıyıda büyük yemeklerini biliyorsun.

Hayır.

Domuz kulağı çorbası var mesela. Şimdi bu yemek sana bir yer hakkında ne söylüyor, ha?

Rincewind omuz silkti. 'Çok sağduyulu insanlar mı?'

'Başka biri domuzu götürüyor ve onlara sadece kulağı kalıyor” (1997: 78).

Cohen bir savaşçı ve barbardır; buna göre sözleri keskin ve öfkeli ifadeler içerir, öte yandan Rincewind’in sözleri bu kadar ciddi bir konuda bile okuyucularda tebessüm yaratır. Bu durum Pratchett’in üslubudur; yazar romanlarının sadece eleştiri olarak görülmesini önlemek için en sert eleştirilerinin içine bile mizahi ifadeler eklemekten asla geri durmaz. Burada hicvedilen konu, Agatean İmparatorluğundaki insanlar karınlarını doyurmak gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamazken, yönetimdeki kişilerin varlık içinde yaşamasıdır. Son olarak, İmparatorluğun fiziksel yapısı Cohen ve Rincewind arasındaki başka bir diyalogda anlatılmaktadır:

“İmparatorluğun her tarafının duvarla çevrili olduğunu biliyor muydun?

Bu... barbar ve işgalcileri... dışarıda tutmak için...

'Ah, evet, çok savunmacı bir görüş,' dedi Cohen alaycı bir şekilde. [...] İnsanları içerde tutmak için” (1997: 79).

Pratchett, rejime yönelik hicvi için içeriden biri olan Cohen ile imparatorluğa dışarıdan gelen Rincewind’in görüşlerinin bir karşılaştırmasını kullanır ve halkın yöneticilerin zulmünden mustarip olduğu gerçeğinin altını çizer. Pratchett ayrıca, bir rejim hakkında duyulanların gerçekte olduğundan tamamen farklı olabileceğini ve Tiran rejimlerin kendilerini dış dünyaya gerçekte olduklarından çok farklı şekilde yansıttıklarını işaret etmektedir. Bir ülkenin vatandaşları temel ihtiyaçlarının yetersizliğinden müzdarip olsa da yöneticilerin zenginlik içinde

yaşamaları, bir ülke hakkındaki görüş ve düşünceleri orada görüp tecrübe ettiklerine değil de duyduklarına dayanan diğer insanları aldatabilir.

Lord Hong'un amacı, daha önce de belirtildiği gibi, imparatora suikast düzenlemek ve suçu yabancılara yüklemektir, Rincewind'in Agatean İmparatorluğu'na getirilme sebebi de budur. Pratchett, aşağıdaki ifadesinde ülke dışında bilinmeyen bir düşman yaratmanın ve ülkenin kontrolünü ele geçirmek için korku dolu bir atmosfer yaratmanın yöneticilerin seçtiği bir yol olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sayede Pratchett, Lord Hong'un yalanlarını ön plana çıkartarak yöneticilerin aşırı hırslı eylemlerini ve ikiyüzlülüklerini hicveder. Hong diğer lordlara Ankh-Morpork'tan kıdemli bir büyücünün isyancılara yardım etmek ve İmparatoru öldürmek için Hunghung'a geldiğini söyler ve şöyle devam eder: "Doğal olarak bunun arkasında yabancı şeytanların olduğunu varsaymalıyım" (1997: 83). Pratchett, Lord Hong'un sinsi karakterine ışık tutarken potansiyel bir hükümdarın kişisel çıkarlarını elde etmek için gerçeği nasıl saptırabileceğini ve sözde düşmanlar yaratabileceğini de gösterir. "Yabancı şeytanlar" tabiri de yabancı ülkeleri şeytan olarak nitelendiren politikacıların kendi hatalarını ve manipülasyonlarını halkın gözünde haklı çıkarmak için yaptıklarını eleştirmek adına Pratchett tarafından bilinçli olarak kullanılmaktadır. Knight'ın belirttiği gibi: "Hiciv karakterleri gerçek olmasına rağmen, hiciv onları daha geniş problemlerin temsilcileri olarak ele alır" (2004: 204). Bir başka deyişle, burada eleştirilerin yöneltildiği karakter Lord Hong gibi görünse de daha geniş anlamda korku yaratmak ve insanların kendi çıkarlarına yönelik kararlarını karşı çıkmadan kabul etmelerini sağlamak için ülkeleri dışında düşmanlar yaratmaya hevesli politikacıların zihniyeti hedefe konulmaktadır.

Cohen'in Agatean İmparatorluğu hakkında verdiği bilgilerin ardından Rincewind ülkenin kırsal kesimlerinde bir yolculuğa çıkar ve anlatıcı Rincewind'in bakış açısını kullanarak rejimi eleştirir. Romanda daha önce Asya kültürüne ait çay töreni ve kılıç gibi geleneksel imgelerden bahsedilmişti. Bu kez Rincewind'in at sırtında yaptığı yolculukta, okuyucuya yine Asya'yı hatırlatan bir başka imge olan pirinç tarlaları şöyle tasvir edilmektedir: "Bazen su basmış bir tarlada ayak bileklerine kadar bu suya batmış bir adam görürdü" (1997: 93). Pratchett, bir önceki örneğe benzer şekilde, çiftçilerin atlı bir adam gördüklerinde gösterdikleri korkak ve tuhaf davranışlarını tasvir ederek rejime eleştirilerini yöneltir; bu amaçla Rincewind'in çiftçiler hakkındaki görüşleri şöyledir:

"Muhtemelen, at sırtındaki birine çok fazla bakarsanız keskin bir acı hissi alacağınızı öğrenen insanların soylarından geliyorlardı. [...] At sırtındaki insanlara bakmamak kalıtsal hale gelmişti" (1997: 94).

Pratchett'in bilinçli ve ustaca seçilmiş kelimeleri de rejim hakkındaki hicvini gösterir niteliktedir. Pratchett, 'soyundan gelmek' ve 'kalıtsal' sözcüklerini kullanarak, rejimin halkı korkuyla bastırılan sıradan hizmetkârlara dönüştürdüğüünün ve bu durumun uzun yıllardır devam ettiğinin altını çizmektedir. Bu ifadelerden çıkarılan bir başka düşünce ise, bir nesilden diğerine aktarılan baskı ve korkunun uzun zamandır ülkedeki politikanın bir parçası olduğu

gerçeğidir, böylece halkın özgürlüğe muhtaç halde yaşaması toplum içinde kalıtsal bir nitelik haline gelmektedir. Ayrıca 'keskin acı hissi' tabiri, yöneticilerin korku yaratmak ve toplumu kendi isteklerine göre şekillendirmek için şiddete yöneldiklerini de ima eder.

Pratchett, iktidardaki kişilere daha iyi koşullar sağlamak için sıradan insanların nasıl sömürüldüğünü de ayrıca gündeme getirir. Rincewind'in Agatean İmparatorluğu'nun kırsal kesimlerinde yaptığı yolculukta tanık olduğu olaylar ve durumlar, Cohen'in ülke hakkında söylediklerini doğrular niteliktedir. Rincewind kırsal kesimdeki insanların sefil koşullarına tanık olduğunda Cohen'in sözlerini hatırlar: "Burada, içinde biraz pislik olan bir kâse darı için bir el arabasını otuz mil boyunca itebilen bir adam var. Bu sana ne anlatıyor? Bana, birisinin bütün sığırları yediğini söylüyor" (1997: 94). Pratchett'in kırsal yaşamı tasvirinde oradaki insanların yaşamak zorunda bırakıldığı koşullar ve onların emeklerinin başkalarının kişisel ve siyasi çıkarları için nasıl sömürüldüğü ifade edilmektedir. Pratchett, yöneticilerin rolünün yanı sıra toplumu da eleştirir ve bu amaçla Feinberg'in tabiriyle beklenmedik olay tekniğini kullandığı görülür. Bu tekniği Feinberg kısaca şöyle açıklar: "Beklenenin aksi olan bir durum veya olaydır; uygun sonucun tersi ve alay konusu gibi bir sonuç karşımıza çıkar. Eğlendirici olarak görülen ironik durum hiciv kapsamına girer çünkü bu tür vakaların çoğunda ima yoluyla yapılmış eleştiri mevcuttur" (1967: 170). Agatean İmparatorluğu'nda bir yabancı olan Rincewind, kırsal alanda gördüklerinden memnun değildir ve atını fakir bir aileye vermek ister, ancak bu aile Rincewind'in teklifini duyar duymaz kaçır. Bu beklenmedik tepki üzerine Rincewind'in fikirleri toplumun mevcut durumunu ortaya koyar: "Kırbaçtan beter, demişti Cohen. Burada kırbaçtan daha beter bir şeyleri var. Artık kırbaça ihtiyaçları yok" (1997: 96). Pratchett'in hicvi büyük ölçüde onun sözcük seçimine bağlıdır; bu örnekte "kırbaç" kelimesi köle kelimesine çağrışım yapmaktadır. Bu imparatorlukta yaşayanların anavatanlarında özgür bir vatandaştan ziyade, köle halinde yaşadıkları ima edilmektedir. Ayrıca "artık" ifadesi, imparatorlukta daha önce kırbaç ve benzeri diğer şeylerin vatandaşları köle yapmak için kullanıldığına işaret etmektedir. Kölelik duygusu şiddet yoluyla insanlara empoze edilmiştir. Ayrıca, bu kişilere boyun eğdirmek için çok uzun süredir fiziksel şiddetin kullanıldığı, sonunda sömürüyü doğal görmeye başladıkları ve bunun adil bir davranış olup olmadığını sorgulamaktan vazgeçtikleri sonucuna varılabilir. Halkın sömürülmesi imparatorlukta yaşanan sıradan bir durum haline gelmiştir.

İlginç Zamanlar'da, Pratchett eleştirilerini yöneltmek için diğer birçok Diskdünya romanında yaygın olmayan bir tekniği kullanır. Birkaç sayfayı sadece anlatıcının ilgili konuyla ilgili görüşleri için ayırır ve bu sayfalarda karakterler arası diyaloglara yer verilmez. Anlatıcı, Agatean İmparatorluğu'nu tamamen çevreleyen "Büyük Duvara" odaklanır ve duvarın Agatean İmparatorluğu rejimi için çok şey ifade ettiği ima edilir. Pratchett, duvarı, duvarın sembolik önemine işaret ederek hicvederken onu tiranlık rejiminin bir simgesi olarak ele alır: "Bir duvardan daha fazlasıdır, bir işarettir. Bir yanda, Agatean dilinde 'evren' ile özdeş bir kelime olan İmparatorluk vardır. Diğer tarafta - hiçbir şey yok. Sonuçta evren

var olan her şeydir" (1997: 115). Açıklamadan, rejimin duvarı, halkı hem fiziksel hem de zihinsel olarak kontrol altında tutmak için kullandığı anlaşılmaktadır. Bu betimleme Deleuze ve Guattari'nin mekân hakkındaki düşüncelerini çağırıştır. Onlar için mekânlar arasında önemli bir fark vardır:

"Yerleşik mekân duvarlarla, çitlerle ve çitler arasındaki yollarla pürtüklü hale getirilmiştir, göçebe mekân ise düzdür, yalnızca yer değiştiren 'özellikler' ile karakterize olur" (1987: 381).

Agatean İmparatorluğu, vatandaşların davranış ve düşünce biçimlerini belirlemek için farklı kodlamaların ve kısıtlamaların getirildiği pürtüklü bir mekân olarak kabul edilebilir. Ancak bu duvar bile vatandaşların imparatorluktan kaçmasını engelleyememektedir. Romanda ifade edildiği üzere:

"Kıyıya yakın olanlar salları yapar ve ıssız denizleri aşır masal diyarlarına doğru yola çıkarlar. İç bölgelerdekiler, insan taşıyan uçurtmalara ve havai fişeklerle ateşlenen sandalyelere başvuruyor" (1997: 116).

Ülkeyi terk etme girişimleri göçebe hareketler olarak görülebilir. Bireyler arzuları doğrultusunda yaşayamayacaklarını hissettiklerinde göçebe hareketler başlar. Yöneticilerin, halkın hayatını kâbusa çeviren yanlış davranışlarını hicveden Pratchett, insanların bu riskli girişimlere başvurmaktan çekinmediğinin altını çizer, romanda da açıklandığı üzere: "Birçoğu denerken tabii ki ölüyor. Diğerlerinin çoğu ise kısa sürede yakalanır ve ilginç zamanlarda yaşatılır" (1997: 116). Ülkeyi terk edemeyen ve baskı altında yaşamak zorunda kalanların planladıkları devrimi ülkelerinin mevcut koşullarını değiştirmek için bir şans olarak gördükleri sonucuna varılmaktadır. Pratchett, 'duvar' kelimesini kullanarak imparatorluktaki hapisane benzeri koşulları vurgular ve insanları bu koşullardan kaçıp kurtulmak için her şeyi yapmaya cesaret eden mahkûmlara benzetir. Pratchett, duvarın imparatorluktaki sembolik önemine işaret ederek rejimlerin dayattığı baskıcı ve zalim kuralları hicveder.

Hunghung'a vardıktan sonra Rincewind, Kızıl Ordu üyeleriyle karşılaşır ve gizli toplantılarına katılır. Pratchett'in siyasi hicvinin genellikle iki ayağı vardır: Hem yönetenleri eleştirir hem de toplumun kusurlarının altını çizer. Pratchett, eleştirilerini yönlendirmek amacıyla beklenmedik dürüstlük tekniğini kullanır ve Rincewind'in toplantı sırasında tanık olduklarına tepkisini vurgular. Beklenmedik dürüstlük tekniğini Feinberg şöyle tanımlar:

"Medeni toplum, bireylerden toplum içinde büyük roller bekler. Kişi kaba sözler söylememeli, küfür etmemeli, toplum içinde cinselliği tartışmamalı ya da bencil amaçlarını ifşa etmemelidir. [...] Kullanılan dürüst bir ifade ile beklenen cevap gelmediği zaman ortaya çıkan gerçek okuyucuyu şaşırtır. Okuyucu yapay bir kısıtlamanın ihlalinden zevk alır" (1967: 144).

Romanda, Kızıl Ordu üyeleri, Rincewind'i planladıkları devrim hareketinde onlara yardım etmesi için ikna etmeye çalışırlar. Onların ısrarı üzerine Rincewind, Kızıl Ordu'nun şu anki durumuyla ilgili gerçeği dürüstçe anlatır: "Pekala, size devrimin şarkı söyleyerek, posterler asarak ve çıplak elle dövüşerek

yapılmayacağını söylemek için buradayım, gerçek silahlarla gerçek insanlarla karşı karşıya olduğunuzda bunların hiçbiri işe yaramaz” (1997: 155). Rincewind'in bu gerçekçi ve dürüst ifadelerine rağmen, Kızıl Ordu'nun iki lideri, tarih ve büyük büyücü yanlarında olduğu için düşmanlarını alt edebileceklerini söylerler. Pratchett, yerleşik bir rejime karşı bir devrimin ciddiyetini vurgularken, öte yandan, “bir orduyu heyecan verici marşlar söyleyerek yenebileceğini sanan huşu içindeki gençler” (1997: 156) olarak tanımladığı Kızıl Ordu üyelerinin körü körüne kendi yanlış düşüncelerine olan bağlılığını da gözler önüne sermektedir. Pratchett'in hicvini daha iyi anlamak için kelime seçimine yakından bakmak faydalı olacaktır. “Gençler” kelimesi çok şey ifade eder ve iki farklı açıdan ele alınabilir: Birincisi, anlatıcı gençleri aldatmanın ve bir devrim girişimi için onları ön cephede kullanmanın daha kolay olduğunu ima ediyor olabilir. İkincisi, yaşlılar ülkenin mevcut durumundan memnun olmasalar da bunu değiştirmek için hiçbir şey yapmamayı tercih ederlerken, gençler kendi ülkelerinin yönetiminde yanlış gördüklerini değiştirmek için çaba sarf etmeye gönüllüler. Her iki durumda da yazarın devrimciler konusunda şüpheli olduğu sonucuna varılabilir. Aynı zamanda ‘gençler’ ifadesi onların gerçeği görece kadar olgun olmadıklarını gösteren bir tabir olarak da nitelendirilebilir.

Pratchett, Lord Hong'un düşüncelerini olduğu gibi göstererek kişisel çıkarları için her şeyi yapmaya hazır insanları eleştirmektedir. Ayrıca Lord Hong'un düşünceleri ile günümüz yöneticilerinin gizli gündemleri arasındaki benzerlikler, fantezi kurgunun aslında gerçek dünyamız ile ne kadar yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Lord Hong'un düşünceleri şöyledir: “İnsanları birleştirmek için korkunç derecede büyük bir savaş gibisi yoktur ve Büyük Büyücünün - yani korkunç asi ordusunun liderinin - kötü bir yabancı ve bir baş belası olduğu gerçeği, savaş topraklarını yakmak için sadece bir kıvılcımdır” (1997: 179). Yöneticilerin halkı kendi fikirleri etrafında toplamak için savaşları kullanması, zaman ve mekândan bağımsız olarak daima güncel bir sorun olmuştur. Savaşların başlaması ülke içinde korkuya neden olur ve insanlar mantıksız düşünmeye ve hareket etmeye başlar; dolayısıyla yöneticiler gerçekte istedikleri bireysel çıkarlarını elde etmek için bu gibi durumlardan yararlanırlar. Şunu da belirtmek gerekir ki, eskiden “yabancı şeytanlar” tabiri kullanılırken, şimdi ‘kötü yabancı ve baş belası’ ifadesi ülke dışındaki olası düşmanları belirtmek için kullanıldığı iddia edilebilir. Pratchett'in tekrarlanan kelime seçimi, politik eleştirisinin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pratchett'in rejimi ya da devrimci grup Kızıl Ordu'yu hicvetmek için kullandığı tekniklerden biri de ünlü karakteri Rincewind'i ciddi bir şekilde konuşturmadır. Kurgusal bir karakter olarak, Rincewind birkaç *Diskdünya* romanında ortaya çıkar ve genellikle küçük sorunları büyük sorunlara dönüştüren, düşmanlarından kaçan ve asla ciddi mesajlar vermeyen başarısız ve komik bir büyücü olarak tasvir edilir. Ancak Pratchett, bu romanda Rincewind ile ilgili bu aşinalığı kırar ve mesajlarını okuyuculara iletmek için Rincewind'i beklenenin aksine daha rasyonel ve entelektüel bir karakter olarak gösterir. Kızıl Ordu'nun genç üyeleri, imparatoru öldürmek için sarayın iç kısmı olan Yasak Şehir'e girmek için planlar

yaparlar. Rincewind, bunu denerlerse öldürülecekleri konusunda onları uyarır. İki üyenin Rincewind'e verdiği yanıtlar, devrime körü körüne bağlılıklarını gösterir niteliktedir:

"Kelebek ona sırtını döndü ve 'O zaman en azından bir dava için ölmüş olacağız!' dedi. Üç Boyunlu Öküz, 'Devleti Şehitlerin Kanıyla Temizleyin' diye gürledi" (1997: 196).

Rincewind'in bu tür basmakalıp sözlere tepkisi, Pratchett'in gençleri kendi çıkarları için ön saflarda kullanan çeşitli siyasi gruplar hakkındaki fikirlerini paylaşmasına imkân sağlamaktadır:

"Herkesin iyiliği için acı çekmekten bahseden insanları bilirim. Acı çekenler asla kendileri olmaz! Bir adamın 'İleri, cesur yoldaşlar' diye bağırıldığını duyduğunuzda, bilin ki o adam kahrolası kocaman bir kayanın arkasına saklanmış, ok geçirmez miğferi kafasına takmış olur. Anladınız mı?" (1997: 197).

Pratchett, eleştirilerini gençleri kullananlara ve onları sözde sebepler uğruna savaşmaya, öldürmeye ve ölmeye ikna edenlere yönelmektedir. Pratchett'in Tiran rejimleri ve yöneticileri eleştirmesine rağmen devrimci grupları da desteklemez; bunun yerine, eleştirilerini her iki tarafa da yönlendirir. Böylesine ciddi bir konu için Rincewind'i kullanmak, Pratchett'in hicvini daha dikkate değer kılıyor çünkü daha önce de ifade edildiği üzere, Rincewind sakarlığı ve düştüğü komik durumlarla Diskdünya evreninde ün salmış bir karakterdir. Ayrıca, Pratchett'i benzersiz kılan özelliği, hiciv ve fanteziyi ustaca harmanlama yeteneğidir ve bu konuşmada da bunun bir örneğini görebiliriz; Agatean İmparatorluğu'na sihir yoluyla gönderilen bir sihirbaz, üyeleri devrime körü körüne bağlı gençlerden oluşan bir gruba çok da bilgi sahibi olmadıkları siyasi konularda madalyonun diğer yüzünü gösterir. Pratchett ayrıca siyasi söylemler ile beyni yıkanmış bir gencin fikrini değiştirmenin kolay olmadığını da vurgular; Kelebek ve Rincewind arasındaki diyalog şöyle devam eder:

"Ama uğruna ölmeye değer davalar var," dedi Kelebek.

'Hayır, yok! Çünkü sadece bir hayatın var ama herhangi bir sokak köşesinde başka beş dava bulabilirsin!'

'Vay canına, böyle bir felsefeyle nasıl yaşayabilirsin?'

Rincewind derin bir nefes aldı. 'Sürekli yaşayabilirim!' (1997: 197).

Pratchett'in edebi üslubunun daha iyi anlaşılması için bu diyalogda kullandığı kelime seçimine dikkat edilmelidir. Kelebek'in görüşleri ile Rincewind'in görüşleri arasındaki zıtlık, sözcük seçimlerinde belirtilmiştir. 'Dava' kelimesi, her ikisinin de kullandığı ortak kelimedir. Bununla birlikte, Kelebek bunu 'uğruna ölmek' ifadesiyle birlikte kullanırken, Rincewind 'dava' ile 'yaşam' kelimesini aynı cümle içinde kullanır. Bu zıtlık sayesinde kendi hayatı pahasına sözde davalara körü körüne bağlanan gençleri eleştiren Pratchett, hiçbir şeyin hayatın kendisinden

daha önemli olamayacağını da altını çizerek bu görüşün karşısında olanları da hicveder.

Pratchett, romanın son sayfalarında Kelebek ve Rincewind arasındaki devrimle ilgili diyalogu genişleterek devrime yönelik hicivlerine devam eder ve devrim sonrası yaşama ışık tutar. Pratchett, okuyucularını devrimci hareketlerin gerçekleriyle yüzleştirmek için beklenmedik dürüstlük tekniğini uygular. Rincewind'in "davalara" ilişkin açıklamalarından sonra Kelebek şöyle devam eder: "O halde köylüler için savaşırız. [...] Artık Yasak Şehir'in zalim ve kaprisli yöneticilerine boyun eğmeyecekler" (1997: 207). Kelebek, köylülerin kendilerini yönetmeyeceklerini ve Halk Komitesi tarafından yönetileceklerini de sözlerine ekler ve bu durumun nedenini şöyle açıklar: "Köylüler okuma yazma bilmiyor" (1997: 208). Kelebek'in açıklaması kendi içinde bir tutarsızlık içermektedir; Kelebek bir yandan köylülerin özgürlüğünden bahsederken, diğer yandan köylülerin yeni bir komite tarafından yönetileceğini de belirtmektedir. Rincewind, Kelebek'in köylüler ve devrim hakkındaki tezini entelektüel ve mantıklı yanıtıyla çürütür:

"Okuma yazma bilen insanlar, okuma yazma bilmeyenler için savaşmaya başladıklarında, başka bir aptallıkla karşı karşıya kalıyorsunuz. Onlara yardım etmek istiyorsanız, bir yere büyük bir kütüphane veya benzeri bir şey yapın ve kapısını açık bırakın" (1997: 209).

Rincewind'in konuşmasından Pratchett'in devrim girişimlerinin faydasızlıklarını vurgulayarak hicvettiği anlaşılmaktadır, ayrıca romanda her başarılı devrim girişiminin yeni karşı-devrim girişimlerinin ortaya çıkmasına neden olduğu, ancak halkın yaşam koşullarının iyileşmediği vurgulanmaktadır. Bu nedenle Pratchett, bu kısır döngü için kalıcı bir çözüm dile getirmektedir ve bu çözüm insanların kendilerini yetiştirmelerine yardımcı olmak, böylece hayatlarıyla doğrudan ilgili olan şeylere kendilerinin karar vermeleri ve herhangi bir konu hakkında karar vermeden önce mutlaka onu sorgulamaları gerektiğini bilmeleridir. Knight'in belirttiği gibi: "Gerçekliği nedeniyle, hiciv, geçmişe ve belki de kayıp değerlere başvurmasına rağmen, okuyucunun bugününe odaklanır ve davranış veya tutumda bir değişiklik üretmeye çalışır" (2004: 205). Yukarıda geçen ifadelerde Pratchett, gelecekte ülkesinin şartlarını iyileştirmek isteyen ancak bunun için faydasız girişimlerde bulunan insanların zihniyetinde bir değişiklik yaratmayı hedefler ve toplumun gelişmesi için doğru yolu gösterir.

Romanın başlarında Agatean İmparatorluğu vatandaşları kölelere benzetilmiş ve artık kırbaç kullanılmadığı belirtilmişti. Rincewind, İmparatorluk ve halkı hakkında daha fazla şey öğrendikçe şöyle bir sonuca ulaşır:

"Evet, İmparatorluğun kırbaçtan daha kötü bir silahı var, itaat silahı var. Ve ruhu kırbaçlıyor. Onlar da zaten ne yapmaları gerektiğini söyleyen herkese itaat ediyorlar. Özgürlük sadece ne yapacağını farklı biri tarafından söylenmesi anlamına geliyor" (1997: 209).

Pratchett, insanları körü körüne itaat ediyor olmalarından dolayı hicvetmek için "kırbaç" kelimesini iki farklı açıdan ele alır. İlk cümlede "kırbaç" insanlara kendilerinden isteneni yaptırmak için işkence yapmak için kullanılan fiziksel bir nesne olarak bahsedilir. İkinci cümlede anlatıcı, 'kırbaçlama' kelimesini mecazi olarak kullanmakta, insanların sorgusuz itaatini ruhlarının kamçılanması olarak tasvir etmekte ve bu durumun fiziksel olarak kamçılanmaktan daha kötü olduğunun altını çizmektedir. Yazar, insanların kendilerine söylenenleri tereddütsüz ve sorgulamadan kabul etmelerini eleştirir. Ayrıca son cümle devrim girişimlerinin beyhudeliğini ortaya koymaktadır çünkü başarılı bir devrim sonucunda ülkeyi yönetenler halkın kontrolünü ele geçireceklerdir, bu da ülkede bir kısır döngü anlamına gelir ve orada yaşayan insanlar asla tam olarak özgür olamazlar çünkü yönetime kim gelirse gelsin halk itaat etmeye hazırdır.

Pratchett, devrimcilerin ikiyüzlülüğünü ve rejim üyeleri ile devrim liderleri arasındaki gizli anlaşmayı göstermek için beklenmedik olay tekniğini kullanır. Romanda, Lord Hong'un adamları İmparatoru öldürür ve suçu Kızıl Ordu'ya yüklemeyi planlarlar, ancak Rincewind böyle bir planı öngörür ve Kızıl Ordu'nun İmparator'un odasına girmesini istemez, bu nedenle Lord Hong'un planı başarısız olur. Bu başarısızlığı öğrenen Lord Hong, odasında devrim lideri İki Ateş Otu ile öfkeli bir şekilde konuşmaya başlar ve bu hatanın hesabını ona sorar. Bu iki adam arasındaki diyalogdan, Lord Hong'un Kızıl Ordu'ya mali yardımda bulunduğu söylemiş olduğu şu sözlerinden anlaşılabilir: "Kızıl Ordu oldukça pahalıydı... Ve size yardımcı olmadığımı söyleyemezsiniz" (1997: 229). İki Ateş Otu, Lord Hong'un adamları tarafından öldürülmekten korkar ve Lord Hong'a verdiği cevap ile aralarındaki gizli anlaşma ortaya çıkar: "Kızıl Ordu'nun size teslim edilmesi konusunda aramızda anlaşmaya vardığımızda, beni koruyacağınıza söz vermiştiniz" (1997: 229). İki Ateş Otu'nun sözleri, devrim girişiminin rejim tarafından nasıl kontrol edildiğini göstermektedir. Kızıl Ordu'nun genç üyeleri inandıkları dava için ölmekten bahsederken, liderleri grubun kontrolünü çoktan rejime teslim etmiştir. Ayrıca Lord Hong ve İki Ateş Otu arasındaki diyalogun yer aldığı bölümde Pratchett, Asya'nın bilinen kültürel değerlerinden olan origamiyi de kullanır: "Lord Hong kâğıt katlıyordu. Bu konuda uzmandı çünkü kâğıt katlarken tüm dikkatini bu işe veriyordu" (1997: 228). Lord Hong, İki Ateş Otu için herhangi bir ölüm emri söylemeyeceğine veya yazmayacağına söz verdiğinden, adamlarına onu idam etmelerini emretmek için origamiyi kullanır ve bu durum romanda şöyle anlatılır:

"Kâğıdı son kez katladı, ellerini açtı ve ortaya çıkardığı küçük süsü lake kaplı masaya koydu [...] Süs, kusursuzca katlanmış bir insan figürüydü. Ama figürün kafasını yapmaya yetecek kadar kâğıt kalmamış gibiydi..." (1997: 229).

Bu bölümde, Pratchett hem devrim liderlerinin ikiyüzlülüğünü hem de sözde devrim girişiminin rejimin kendisi tarafından nasıl kontrol edildiğini ortaya koymakta ve her iki tarafı da eleştirmektedir. Pratchett yarattığı fantastik dünya olan Diskdünya'daki ülkeler ile gerçek dünya arasında bir paralellik söz

konusudur. Pratchett her romanında vermek istediği mesajı bu ülkelerden bir veya birkaçıyla eşleştirir; bu romanda yapılan kültürel atıflardan hareketle Asya ülkelerinin en uygun ülkeler olduğu sonucuna ulaşılabilir, ancak yazarın mesajlarının her zaman evrensel olduğu asla gözden kaçırılmaması gereken bir noktadır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde, yedi yaşlı savaşçıdan oluşan Gümüş Ordu, Agatean İmparatorluğu'nun savaş lordlarının emrindeki yüz bin adamla savaşmak üzeredir. Savaş çıkmadan önce Rincewind'den beklendiği üzere hemen şehirden kaçır ve şehrin dışında köylülerden biriyle tanışır. Rincewind'in köylü ile arasında geçen konuşma, Pratchett'in hem toplum hem de siyaset üzerine hiciv içeren bakış açısını gözler önüne serer. Yazarın eleştirilerinin daha iyi anlaşılması için diyalogu iki bölüme ayırmak daha iyi olacaktır. Diyalogun ilk bölümü şöyledir:

"Neden bütün gün mandayla birlikte tarlada duruyorsun?"

Adam bunu düşündü. 'Toprak için iyi' dedi sonunda.

'Ama bu zaman israfı değil mi?' dedi Rincewind.

Adam bunu da düşündü. 'Manda için zaman nedir ki?' dedi" (1997: 287).

Köylü, birinci soruya toprağa göre, ikinci soruya ise ipinden tuttuğu mandaya göre yanıt verir. Dolayısıyla köylünün birey olarak değerini kaybettiği, rejimin kendisine verdiği tarımla uğraşmak, hayvanları yetiştirmek ve beslemek gibi görevleri çok fazla içselleştirdiği bu sebeple kendisine sorulan bir soruya kendisini dikkate almadan cevap vermesi dikkat çekicidir. Köylü, rejimin uyguladığı politikaya göre ideal bir yurttaş olarak görülebilir, zira kendini körü körüne görevlerine adayan eğitimsiz bir adamdır. Diyalogun ikinci bölümünde Pratchett hem rejimin hem de devrimci grupların, yönetmek istedikleri halktan nasıl tamamen kopuk olduklarını göstererek hicveder. Rincewind köylüye savaş alanındaki orduları gösterir ve bu orduların köylü için savaştıklarını söyler ve şöyle devam eder:

"Rincewind, 'Bazıları seni köleleştirmek istiyor, diğerleri ise ülkeyi senin yönetmeni... ya da en azından ülkeyi kendileri yönetirken sana aslında senin yönettiğini söylemek istiyorlar' dedi. 'Korkunç bir savaş olacak. Merak etmekten kendimi alamıyorum... Sen ne istiyorsun?'"

[...] Sonunda adam şöyle dedi: 'Mandayı tutmak için daha uzun bir ip parçası iyi olurdu' (1997: 287).

Pratchett, insanların hayatlarının gerçekleri ile politikacıların onlar hakkındaki sözleri ve planları arasındaki karşıtlığın altını çiziyor ve bu karşılaştırmanın sonucunda ülkeyi yönetmek isteyenlerin, halkın ihtiyaçlarını anlamaktan ne kadar uzak olduklarını ortaya koyuyor. Pratchett bu durumu hicvetmek için beklenmedik olaydan tekniğinden yararlanır; köylünün Rincewind'e cevabı ondan beklenenin tersidir. Rincewind, ülkenin yönetimiyle ilgili ciddi konuları vurgularken, köylü yine de kişisel görevlerine odaklanır ve manda için daha uzun bir ip ister. Köylü, kimin tarafından yönetileceği ile ilgilenmez çünkü hayatında

hiçbir şey değişmeyecek ve günün sonunda çiftçilik yapmaya ve hayvanları beslemeye devam edecektir. Ancak, iktidara gelmeyi başaranlar kişisel çıkarlarına kolayca ulaşabilecekleri için onlar adına işler farklı olabilir; bu nedenle ülkeyi daha iyi yönetebilme kisvesi altında bireysel çıkarları uğruna birbirlerine savaş açarlar. Savaş başladığında, Gümüş Ordu, Agatean İmparatorluğu'nun ordularına karşı kahramanca savaşır ancak sayıda çok az olan Gümüş Ordu savaşı kaybetmek üzereyken, Rincewind onlara Terracotta savaşçılarla yardım eder, Terracotta askerler de yine Asya ülkelerini hatırlayan kültürel referanslar olarak karşımıza çıkar. Ayrıca bu askerlerin kullanımı romanın fantastik yapısını da ön plana çıkartır niteliktedir.

SONUÇ

Pratchett'in romanlarındaki temel düşünce, karakterlerin sosyal ve siyasi konulara ilişkin ilgi çekici ifadeleriyle insanların çevrelerinde olup biten olayların farkına varabilmelerine yardımcı olmak ve okuyuculara bu tür olaylara farklı açıdan bakabilecekleri bir bakış açısı kazandırmaktır. Tsakona ve Papa'nın "Siyasette Mizah ve Mizahın Siyaseti" başlıklı kitap bölümlerinde belirttikleri gibi: "[Siyasi hiciv] okuyucuyu yalnızca siyasi kararların ve uygulamaların etkinliğini sorgulamaya yönlendirmekle kalmaz, aynı zamanda siyasi baskı ve sosyal adaletsizliğe karşı bir direniş, hatta isyan aracı olarak hizmet eder" (2011: 1). *İlginç Zamanlar*, zalim siyasi rejimin yarattığı baskıyı hedef alan bir hiciv örneği olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, Asya ülkelerine, özellikle Çin'e yapılan çeşitli referanslara bağlı olarak *İlginç Zamanlar*'ın Çin'deki siyasi rejime yönelik bir hiciv olduğu iddia edilebilir zira devrimci grup 'Kızıl Ordu'da Çin'deki komünist devrime açık bir referanstır. *İlginç Zamanlar*'da Pratchett topluma yönelik zalimce bir baskıyı kendi fantastik dünyasında ele alarak tartışmaktadır. Olay ve karakterlerin gerçek dünya yerine fantastik dünyadan seçilmiş olması da okuyucuyu gerçek dünyanın yarattığı basmakalıp düşüncelerden uzaklaştırır ve onlara daha özgür bir eleştirel düşünce ortamı sağlar.

Pratchett, Diskdünya evreninde Ankh-Morpork adlı başka bir ülkede yaşayan Rincewind'in bakış açısıyla Agatean İmparatorluğu'nun baskıcı koşullarını gözler önüne serer. Ayrıca yazar medeniyet kavramını da sorgular ve insanların yanlışlarını medeniyet adı altında gizlediklerini ifade eder. Bilindiği üzere ironi kavramı, en geniş tanımıyla, çoğunlukla eleştirel amaç içerir ve söylenenin tam aksinin ifade edilmesidir. Bir barbar savaşçı Cohen'in medeniyet eleştirisi ve onun medeniyet hakkındaki entelektüel ve ahlaki görüşleri de bu bağlamda ironiktir çünkü bir barbar sözde medeni imparatorluğu, kendisinden çok daha entelektüel görünen diğer karakterlerden daha iyi anlar, analiz eder ve eleştirir. Haliyle Daha önceki *Diskdünya* romanlarında görüldüğü gibi, Pratchett hicvini yalnızca siyasi yanlışlarla ve yöneticilerin bu yanlışlardaki rolüyle sınırlamaz; o ayrıca toplumu da hicveder ve bir yerdeki herhangi bir sorunlu konuda orada yaşayan insanların da bu yanlışta payları olduğunu vurgular. Pratchett, *İlginç Zamanlar*'da topluma yönelik eleştirilerini çeşitli karakterlerin bakış açılarından yararlanarak gerçekleştirir; zorba siyasi rejimde orada yaşayanların rolünü göz ardı etmemek

için köylünün bakış açısını bile kullanır. Ancak bu roman özelinde yazar, hicvini ağırlıklı olarak hem ülkenin mevcut rejimine hem de bu rejimi değiştirmek isteyen devrimci gruplara yönlendirir. Bir yandan İmparator ve Lord Hong'un toplum üzerindeki tiranlığı hicvedilirken, diğer yandan Kızıl Ordu'nun beyhudeliği vurgulanmaktadır. Pratchett, siyasi görüşleri ne olursa olsun politikacıların kişisel çıkarlarını ön planda tuttuklarını bilinçli olarak seçilmiş kelimeler, fantezi edebiyat unsurları, ironi, beklemedik olay, beklenmedik dürüstlük gibi teknikler ile hicveder.

Son olarak, Pratchett romanlarında fantezi ve hicvi harmanlayarak bir kurgusal dünya yaratır. Bu kurgusal dünya, romanda metaforik okumalara imkan sağlamaktadır. Romanda işlenen konular doğrudan gerçek dünyayla ilişkilendirilebilse de fantastik öğelerin kullanımı böyle doğrudan bir ilişkilendirmenin önüne geçer. Böylece Pratchett'in bu üslubu okuyucuların romanda işlenen konulara karşı daha özgür bir bakış açısı geliştirmeleri için rahat bir ortam yaratır ve okuyucular bu alanda hem gerçek dünya meselelerini sorgulayabilir hem de aynı zamanda romandaki mizahı unsurların tadını çıkarabilirler.

KAYNAKÇA

Baumgartner, J. (2021) Is It Funny If No One is Watching? Public Response to Late-Night Political Satire. *Comedy Studies* 12(1), 15-28, DOI: 10.1080/2040610X.2020.1850101

Deleuze, G., & Guattari F. (1987). *A Thousand Plateaus*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Feinberg, L. (1967). *Introduction to Satire*. Ames: Iowa State University Press

Hunt, P. (2001). *Alternative Worlds in Fantasy Fiction*. New York: Continuum.

Kaur, H., & Puyok, A. (2021). Political Satire and Its Influence on the Youth Political Perception. *Trends in Undergraduate Research* 4(2), 18-28.

Kernan, A. (1962). *Modern Satire*. USA: Harcourt Brace & World.

Knight, C. A. (2004). *The Literature of Satire*. New York: Cambridge University Press.

Momen, M. (2019). *Political Satire, Postmodern Reality and the Trump Presidency*. London: Lexington Books.

Özbay, E. (2021). *Satire in Fantasy Literature: Terry Pratchett's Discworld Series*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Paulson, R. (1967). *Fiction of Satire*. Baltimore: The John Hopkins Press.

Pratchett, T. (1997). *Interesting Times: A Discworld Novel*. London: Corgi Books.

Şenlen Güvenç, S. (2014). *İngiliz Edebiyatında Siyasi Hiciv Geleneği Neoklasik Çağ*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Tsakona V. & Papa D. E. (2011). Humour in Politics and the Politics of Humour. V. Tsakona (Ed.). *Studies in Political Humour: In Between Political Critique and Public* içinde (s. 1-33). Amsterdam: John Benjamin Publishing.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Edebiyat hayatın bir yansımasıdır ve yazarlar bize hayatlarımıza ilişkin hikâyeler anlatırken aynı zamanda yaşamı anlamaya ve ona eleştirel bir gözle bakmaya çalışırlar. Eserlerini toplumun aynası olarak kullanan yazarlar, insanlık için yanlış olarak nitelendirdiklerini eleştirme eğilimindedirler. Tarihötesi bir tür olarak hicvin,

bu amaçla kullanılan en popüler yöntemlerden biri olduğu dile getirilebilir, zira hiciv her zaman edebiyatta kendine yer bulmaktadır. Toplumunu mevcut bulunduğu noktadan daha ileriye götürmek amacıyla yapılan nükteli eleştiriler olan hiciv, yüzyıllardır edebiyat ile iç içe geçmiş bir gelenek olarak tanımlanabilir. Hiciv, insanların yanlış davranışlarını nükteli bir dille gözler önüne sererek onların düzeltilmesine yardımcı olmaya çalışır. Hicvin önemli bir parçası olan siyasi hicvin ise toplumsal eleştirilerin ön plana çıkmasıyla karakterize olan modern hicivle geliştiği düşünülmektedir. Siyasete ve dolayısıyla topluma yapılan eleştirilerin edebi metinler aracılığıyla insanlara ulaşması edebiyatın bu noktadaki önemini vurgular niteliktedir. Eleştirilerin fantastik bir dünyada yapılması ise okuyucuların kendilerini romandan soyutlamaları sebebiyle onların ilgisini daha çok çekebilir ve verilen mesajlar çok daha net anlaşılabilir. Okuyucular fantastik bir dünyada meydana gelen olayları gerçek dünyamıza ait önyargılar, inanışlar ve siyasi ideolojilerin etkisi altında kalmadan değerlendirme imkanı bulabilirler ve bu sayede gerçek dünyamıza ilişkin konulara da daha farklı bir pencereden eleştirel bir bakış açısıyla bakabilirler. Günümüzde hiciv ve fantezi edebiyatı bir arada anıldığında akla gelen ilk isimlerin başında İngiliz yazar Terry Pratchett bulunmaktadır. Fantastik edebiyat, yakın zamana kadar daha çok çocuk edebiyatı kategorisi altında incelenmiş ve edebiyat araştırmalarında göz ardı edilmiştir. Ancak fantastik edebiyata ilgi duyanların sayısında çok hızlı bir artış söz konusudur, özellikle *Yüzüklerin Efendisi Üçlemesi* ve *Taht Oyunları* gibi bazı kült fantastik eserlerin sinemaya uyarlanması pek çok kişinin dikkatini bu türe çekmiştir. Bu artan ilgiye paralel olarak bu konudaki edebi çalışmalarda da gözle görülür bir artış söz konusudur. Günümüzde, fantastik edebiyatın diğer edebi eserler gibi gerçek dünyanın ciddi konularını ele almak için kolaylıkla kullanılabilmesi pek çok eleştirmen tarafından kabul edilmektedir. Kırk bir romandan oluşan *Diskdünya romanları* serisinde Terry Pratchett bir yandan fantastik öğeleri kullanıp ilgi çekici hikayelerini anlatırken diğer yandan topluma, siyasete, çevreye ve ekonomiye yönelik hicivlerini içeren mesajlarını romanlarının satır aralarında okuyucuyla buluşturmaktadır. Çok yetenekli bir hicivci olan Pratchett, romanlarını kendi gerçek dünya meselelerimizin çarpıtarak gösterdiği bir aynası olarak kullanır. Pratchett, okuyucularını, kendi dünyalarının gündelik sorunlarını yeniden düşünebilecekleri ve yeniden değerlendirebilecekleri bir yer olan fantastik dünyasında yani 'Diskdünya evreninde' bir yolculuğa çıkartır. *İlginç Zamanlar*'da Pratchett, siyasi meselelere yönelik hicvini yöneltmek için çay seremonileri, origami ve terracotta (pişmiş toprak) askerler gibi Asya'ya ait birçok kültürel referansı kullanmaktadır. Hicivci bir yazar olarak Pratchett hiçbir zaman belirli bir bireyi veya hükümeti hedefine almaz, romanlarında verilen mesajların tümü evrenseldir. İlk bakışta Çin'deki siyasi rejimleri eleştirir gibi görünse de aslında dünyanın çeşitli ülkelerindeki zalim rejimleri hicvetmektedir. Ayrıca Pratchett, bir ülkedeki çeşitli problemler sebebiyle yöneticileri yaptıkları ya da yapmadıkları eylemlerinden dolayı eleştirirken her zaman toplumun rolünün ve görevinin de altını çizer, çünkü insanların rejimlere sorgusuz sualsiz boyun eğmelerinin, yöneticilerin toplumdaki konumlarını güvence altına almalarına ve kişisel çıkarlarını kolayca elde etmelerine yardımcı olduğuna inanmaktadır. Buna göre Pratchett'in hicvinin çift taraflı olduğu, bir yandan yöneticileri eleştirirken diğer yandan toplumu eleştirdiği söylenebilir. Pratchett, eleştirel amacının yanı sıra, romanlarında Diskdünya evrenindeki büyücüler, cadılar, konuşan hayvanlar, cüceler, vb. fantastik varlıkları kullanarak okuyucularına sürükleyici ve ilginç bir hikaye sunar. Okur hem fantastik romanı okumanın keyfini yaşar hem de romanda verile gerçek dünyaya dair hicivli mesajlarını yakalar. Pratchett'in hiciv ve fantastik öğelerin karışımından oluşan edebi tarzı, onu diğer fantastik edebiyat yazarları arasında benzersiz kılmaktadır. Bu çalışmada yazarın *Diskdünya* serisinden seçilen *İlginç Zamanlar* adlı romanındaki siyasi

hicvin incelenmesi amaçlanmıştır. Romanın kahramanı Rincewind adında başarısız bir büyücüdür, ancak Pratchett böyle ciddi bir konuyu böyle bir karakterle ele almaktan asla çekinmez. Rincewind'in siyasi hiciv için seçilmiş olması, fantastik unsurların eleştirel amaçlar için nasıl kullanılabileceğinin bir örneği olarak görülebilir. Bu incelemeleri yaparken Feinberg'in ileri sürdüğü hiciv tekniklerinden beklenmedik dürüstlük, beklenmedik olay ve ironi gibi teknikler kullanılmış, yazarın kelime seçimi göz önünde bulundurulmuş ve romandan verilen alıntılar ile bu tekniklerin romanda nasıl kullanıldığı gözler önüne serilmiştir. Çalışma sonucunda, *İlginç Zamanlar* romanında bireysel çıkarları için yönettiği ülkede kaos çıkarmaktan geri durmayan yöneticiler, gençlerin içi boş sözlerle kandırılarak siyasette kullanılmaları ve ülkenin yönetimine talip olanların kişilerin halktan ne kadar kopuk oldukları çeşitli örneklerle göz önüne serilerek eleştirildiği ortaya çıkartılmıştır. Ayrıca, gelecekte hicvin edebi eserlerde kullanılmasına yönelik yapılacak akademik çalışmalar için Terry Pratchett'in *Diskdünya* romanlarının uygun metinler olarak önerilebileceği sonucuna da varılmıştır.

EXTENDED ABSTRACT: Literature is a reflection of life and while writers tell us stories about our lives, they also try to understand life and evaluate it with a critical eye. Writers, using their work as a mirror of society, tend to criticize what they describe as wrong for humanity. Satire as a trans-historical genre is one of the most popular methods used for this purpose because satire has always found its place in literature. Satire, which is a humorous criticism to take the society further from its current location, can be defined as a tradition that has been intertwined with literature for centuries. Satire tries to help people correct their misbehaviours by revealing them with a humorous language. Political satire, an important part of satire, is thought to have developed with modern satire, which is characterized by the prominence of social criticism. The fact that criticisms of politics and therefore society reach people through literary texts emphasizes the importance of literature at this point. When the criticism is used in a fantastic world, it can be more interesting for the readers and the messages given can be understood much more clearly since the readers isolate themselves from the work. Readers have the opportunity to evaluate the events that take place in a fantasy world without being influenced by the prejudices, beliefs and political ideologies of our real world, and in this way, they can evaluate the issues related to our real world from a different perspective with a critical point of view. The English author Terry Pratchett is one of the first names that come to mind when satirical and fantasy literature is mentioned together. Fantasy literature was mostly studied under the category of children's literature and ignored in literary studies until recently. However, there is a rapid increase in the number of people who are interested in fantastic literature, especially the adaptation of some cult fantastic works such as *The Lord of the Rings Trilogy* and *Game of Thrones* to the cinema has attracted the attention of many people to such works. In parallel with this increasing interest, there is a noticeable increase in literary studies on this subject. Today, it is accepted that fantasy literature can be easily used to deal with the serious topics of the real world like other literary works. In Pratchett's *Discworld novels series*, which consists of forty-one novels, it is possible to find his messages including his satires about society, politics, environment and economy between the lines of his novels. Being a satirist of enormous talent, Pratchett holds his novels as a distorting mirror of the real world issues of our own. Pratchett takes his readers on a journey in his other world 'Discworld universe' through which they can re-think and re-evaluate the everyday problems of their own world. In *Interesting Times*, Pratchett employs many cultural references belonging to Asia such as; tea ceremonies, origami and terracotta soldiers in order to direct his satire on political issues. As a satirist

writer, Pratchett never targets a specific individual or government, the messages given in his novels are all universal. At first sight, he seems to criticize political regimes in China, but he satirizes all the tyrannical regimes all around the world. Furthermore, Pratchett always underlines the role of society while criticizing rulers for their actions because he believes that people's submission to the regimes helps rulers secure their position on the top of the society and chase their personal interests easily. Accordingly, it could be claimed that Pratchett's satire is double sided, on one hand he criticizes the rulers but on the other hand he criticizes the society. Beside the satirical purposes of the novel, using fantastic beings in the Discworld universe such as wizards, witches, talking animals, dwarfs, gnomes and so on Pratchett presents a gripping and interesting story to his readers. Readers both enjoy reading a work of fantasy literature and they also catch the satirical messages about the real world in the novel. Pratchett's literary style which consists of a blend of satire and fantasy makes him unique among the other fantasy writers. In this study, it is aimed to examine the political satire in the novel, *Interesting Times*, selected from the *Discworld* series. The protagonist of the novel is a failed wizard named Rincewind, but Pratchett never hesitates to deal with such a serious topic with such a character. The fact that Rincewind is selected for political satire exemplifies how fantastic elements could be used for critical purposes. Also, while analysing the novel, various satirical techniques such as unexpected honesty, unexpected event and irony, suggested by Feinberg are used; the author's word choices were taken into consideration, and how these techniques used in the novel were revealed with the appropriate quotations from the novel. As a result of the study, it was found in the novel *Interesting Times* that the rulers who do not hesitate to cause chaos in the country they rule for their individual interests, the use of young people in politics by being deceived with empty words, and those who aspire to the administration of the country are disconnected from the people are satirized by using various examples. In addition, it was concluded that Terry Pratchett's Discworld novels can be recommended as suitable texts for future academic studies on the use of satire in literary works.